

Élìjà — Nọmbà Kẹrin

Ẹrú

Jeff Pippenger

2023-10-01

Ẹrì Elijah bèrè nígbà tí ó sọ pé kò ní sí òjò rárá, bí kò ẹ nípa ọ̀rọ̀ rẹ̀, fún ọ̀dún mẹ́ta àtààbò.

Élìjà ará Tíṣíbì, ẹni tí ó jẹ ọ̀kan nínú àwọn olùgbé Gíliádi, sì wí fún Áhábù pé, Bí Olúwa Ọ̀lórún Ísírẹ̀lì tí ń bẹ láàyè, níwájú ẹni tí mo dúró, iri kò ní sí, bèẹ̀ ni òjò kò ní rọ ní ọ̀dún wọnyí, bí kò ẹ gégé bí ọ̀rọ̀ mi. 1 Àwọn Ọ̀ba 17:1.

Àwọn ọ̀dún mẹ́ta àtààbò wọnyẹn ń sàpẹ̀rẹ̀ itàn Tiatira láti ọ̀dún 538 títí di 1798. Ní ọ̀dún 1798, ní ọ̀pin àkókò ọ̀dá, Élìjà pe Áhábù sí Kámẹ̀lì. Ìhìnrere àngẹ̀lì kìn-ín-ní kéde wákàtì idájó Ọ̀lórún ní October 22, 1844. Ìhìnrere àngẹ̀lì kìn-ín-ní ni àṣẹ̀ fún Áhábù láti pe gbogbo Ísírẹ̀lì sí Kámẹ̀lì.

Ó sì ẹ̀lẹ̀ pé nígbà tí Ahabu rí Elijah, Ahabu wí fún un pé, Sẹ̀ iwọ̀ ni ẹni tí ń yọ̀ Israẹ̀lì lẹ̀nu? Ó sì dáhùn pé, Èmi kò yọ̀ Israẹ̀lì lẹ̀nu; bí kò ẹ̀ iwọ̀, àti ilé baba rẹ̀, nítorí pé ẹ̀yin ti kọ̀ àwọn ọ̀fín Olúwa sílẹ̀, iwọ̀ sì ti tọ̀ Baalimu lẹ̀yin. Nítorí náà, ránṣẹ̀ báyií, kí o sì kó gbogbo Israẹ̀lì jọ̀ wá sọ̀dò mi sí ọ̀kè Karmeli, pẹ̀lú àwọn wòlú Baali irinwó àádọ̀ta, àti àwọn wòlú àwọn oḡbàbòsà irinwó, àwọn tí ń jẹun ní tábilì Jezebeli. Nígbà náà ni Ahabu ránṣẹ̀ sí gbogbo àwọn oḡmọ̀ Israẹ̀lì, ó sì kó àwọn wòlú jọ̀ sí ọ̀kè Karmeli. Elijah sì tọ̀ gbogbo àwọn ẹ̀niyàn wá, ó sì wí pé, Yóò ti pé tó tí ẹ̀yin yóò fi máa yíyemeji láàárín ẹ̀rò méjì? Bí Olúwa bá jẹ̀ Ọ̀lórún, ẹ̀ tẹ̀lẹ̀ e; sùgbọ̀n bí Baali bá jẹ̀ bèẹ̀, ẹ̀ tẹ̀lẹ̀ e. Àwọn ẹ̀niyàn kò sì dá a lóhùn ọ̀rọ̀ kan. 1 Ọ̀ba 18:17–21.

Gbogbo Israẹ̀lì ni a kó jọ̀ sí Karmeli ní àkókò Elijah, ẹ̀yí tí ó sì tún sàpẹ̀rẹ̀ itàn William Miller nígbà tí a kó àwọn ijọ̀ mẹ́ta ti Ìfihàn orí kẹ́ta jọ̀. Ijọ̀ náà tí ó ti sá lọ̀ sí aginjù ní ibèrẹ̀ ní ọ̀dún 538 láti bó kúrò nínú inúnibíni Jezebel, gégé bí a ti sàpẹ̀rẹ̀ rẹ̀ nínú ijọ̀ Tiatira, jáde kúrò ní aginjù gégé bí iran tí a ó dojú kọ̀ pẹ̀lú iranṣẹ̀ Elijah, tí William Miller sàpẹ̀rẹ̀. Nígbà náà ni ẹ̀ranko ilẹ̀ sí ẹnu rẹ̀, ó sì gbe isàn omi inúnibíni tí a ti rán sí i m̀ fún ẹ̀gbẹ̀rún ọ̀dún kan, oḡórún-ún méjì, àti oḡóta ọ̀dún.

Ilẹ̀ sì ràn obìnrin náà lówó, ilẹ̀ sì là ẹnu rẹ̀, ó sì gbé isàn omi náà m̀ tí ejò ńlá náà ta jáde láti ẹnu rẹ̀. Ìfihàn 12:16.

Nínú àṣotélẹ̀, “isọ̀rò orílẹ̀-èdè kan” ni iṣe àwọn aláṣe isòfin àti idájó rẹ̀, àti ní ọ̀dún 1789 Orílẹ̀-Èdè Amẹ̀ríkà fidí iwé mímọ̀ ọ̀hún múlẹ̀ tí í ẹ̀ Ọ̀fín Àgbà ti Orílẹ̀-Èdè Amẹ̀ríkà, nípa bèẹ̀ ó dáàbò bo àwọn ẹ̀tọ̀ àti ọ̀mìnira tí ó ẹ̀ pàtàkì láti pèsè ààbò kúrò lódò inúnibíni àwọn ọ̀ba ilẹ̀ Yúróòpù àti ti ijọ̀ Kátólíkì apẹ̀yìndà.

“Ọ̀rọ̀ orílẹ̀-èdè náà ni iṣe àwọn aláṣe ilànà-òfin àti idájó rẹ̀.” The Great Controversy, 443.

Ní ọ̀dún 1789, diẹ̀ kí ipa àṣotélẹ̀ ti Orílẹ̀-Èdè Amẹ̀ríkà gégé bí ijọ̀ba kẹfà nínú àṣotélẹ̀ Bíbẹ̀lì tó bèrẹ̀, ó sọ̀rò bí Ọ̀dó-àgùntàn, sùgbọ̀n ní àkókò ọ̀fín Ọ̀jọ̀ Ísinmi yóò sọ̀rò bí dragoni.

Mo sì rí ẹ̀ranko miiran tí ń gòkè bọ̀ láti inu ilẹ̀ ayé; ó sì ní iwò méjì bí ti ọ̀dó-agutan, ó sì sọ̀rò bí dragoni. Ìfihàn 13:11.

Ìbèrè àti òpin ẹranko ayé ni a fi àmì sí nípa ọ̀rò tí ó sọ. Ní ọ̀dún 1798, Ahabu pè gbogbo Israẹli sí Òkè Karmeli níbí tí Elijah yóò ti gbé idánwò kalẹ̀ láti fi hàn fún àwọn tí n wò ó bóyá Ọ̀lórún àwọn Héberù tàbí ọ̀lórún Jezebel ní Ọ̀lórún tòótó. Jezebel ní àwọn wòlì Baali ẹgbèrún m̀erín àádọ́ta, àti àwọn wòlì igbó ọ̀rún m̀erín. Ọ̀rìṣà èké Baali jẹ ọ̀lórún akọ, àti ọ̀rìṣà èké Asitaroti jẹ ọ̀lórún abo.

Àwọn ẹka méjì wònyí ti àwọn wòlì èké dúró fún idapò ijọ àti ijọba, nítorí nínú àsoṭélé, nígbà tí a bá fi ọ̀kúnrin àti obínrin hàn papọ̀, obínrin náà dúró fún ijọ, ọ̀kúnrin náà sì dúró fún ijọba. Wọn ju Èlìjà lọ ní ọ̀ké àimoye, ẹgbèrún méjọ ó lé àádọ́ta sí ọ̀kan, bí ó ti dojú kọ idapò aláìmọ̀ náà ti ijọ àti ijọba, gégé bí a ti sàpẹrẹ rẹ nínú àwọn ọ̀rìṣà èké obínrin àti ọ̀kúnrin, àti pèlú nínú igbéyàwó Ahabu àti Jésibèlì. Àpẹrẹ Ahabu àti Jésibèlì nípa ijọ àti ijọba dúró fún ibàjẹ iwo iwo iṣelú Olóminira, Báálì àti Áṣítàróti sì dúró fún ibàjẹ iwo Pùròtèsítàntì.

Ìṣòro náà ni ifarahàn idálẹ̀kùn Èlìjà sí ẹ̀sìn ibàjẹ tí Tiatira dúró fún nínú Ifihàn orí kejì. Èlìjà sojú fún Pùròtèsítàntì kan, nítorí itumọ̀ kan soṣo tí a lè fi mọ ẹni tí í ẹ Pùròtèsítàntì ni ẹni tí ó n sàtakò sí Róòmù. Ifarahàn idálẹ̀kùn Èlìjà sojú fún iṣatakò sí idapò ijọ àti ipínlẹ̀ tí a mú ẹ nípasẹ̀ àjọsẹ̀pò aláìmọ̀ láàárín ipínlẹ̀ tí ó ti bàjẹ àti ijọ tí ó ti bàjẹ.

Síbèsíbè, mo ní ohun diẹ sí ọ, nítorí pé iwọ jẹ kí obínrin náà, Jésébèlì, ẹni tí n pe ara rẹ ní wòlìbínrin, máa kòni, kí ó sì tan àwọn iránṣe mi jẹ láti ẹ ẹgbèrè, àti láti jẹ ohun tí a fi rúbọ sí àwọn ọ̀rìṣà. Mo sì fún un ní ààyè láti ronúpiwàdà kúrò nínú ẹgbèrè rẹ; sùgbón kò ronúpiwàdà. Kiyèsì i, ẹmi yóò sọ ọ sínú ibùsùn, àti àwọn tí n bá a ẹ panṣágà sínú ipónjù nílá, bí kò ẹ pé wọn bá ronúpiwàdà nínú iṣe wọn. Ifihàn 2:20–22.

Jíjẹ dúró fún ihìn tí o gbà, àti pé ihìn tí a rúbọ sí àwọn ọ̀rìṣà dúró fún àwọn ẹkọ̀ Kátólíkì, àami gidi-gan-an ti ibòrìṣà iríra. Àwọn ẹniyàn Ọ̀lórún ní Àwọn Ọ̀jọ̀ Òkùnkùn ti wá gba ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ẹkọ̀ keferi ti Kátólíkì, ní pàtàkì jùlọ̀ ijòsìn oòrùn.

Àgbèrè jẹ ibàṣepò tí kò bófin mu, ó sì dúró ní ti àsoṭélé gégé bí ipilẹ̀-ìtèsí gan-an ohun tí Òfin Orilẹ̀-èdè kò láàyè; idapò ijọ àti ijọba. Ahabu wà nínú ibàṣepò tí kò bófin mu pèlú Jesebeli, nítorí gégé bí ọba Ísirelì kò yẹ kí ó fẹ ọmọ-ọba obínrin aláìgbòràn sí Ọ̀lórún. Jésù dá Johanu Oníbatisí mọ̀ gégé bí Elijah, Johanu náà sì dojú kọ ibàṣepò àimọ̀ mímọ̀ kan náà nígbà tí ó bá Hẹrodu wí nítorí fifẹ̀ Hẹrodia, aya arákúnrin rẹ.

Nítorí Hẹrodu ti mú Johanu, ó sì dè é, ó sì fi í sínú túbú nítorí Hẹrodia, aya Filippi arákúnrin rẹ. Nítorí Johanu ti sọ fún un pé, Kò bófin mu fún ọ láti ní i. Mátiù 14:3, 4.

Ìjà Elijah pèlú Ahabi àti Jesebeli sàfihàn sàájú ijà John pèlú Herodu àti Herodiasì, nítorí pé àwọn ibàṣepò méjèjèjì náà dúró fún ibàṣepò àilọfin láàárín ijọ àti ipínlẹ̀. Ní àpapọ̀, wọn dúró fún ihìn-iṣe Elijah ti ọgórùn-ún méjìdínláàádòrùn-ún [ọ̀ké m̀erínlélógójì] tí n dojú kọ papacy (Jesebeli àti Herodiasì), àwọn ọba m̀ewáá tí wọn dúró fún Íparapọ̀ Àwọn Orilẹ̀-Èdè Ayé (Ahabi àti Herodu), àti Orilẹ̀-Èdè Amérikà tí ó dúró fún wòlì èké (àwọn wòlì èké Karmeli àti Salome, ọmọbínrin Herodiasì).

Àyíká àsoṭélé ní Kámèlì ní idáábò bo, nípasẹ̀ Èlìjà, ti Òfin Ìpilẹ̀ Orilẹ̀-Èdè Amérikà, èyí tí ó fi ilànà iyàtò láàárín ijọ àti ipínlẹ̀ múlẹ̀.

Ó sì şelè pé nígbà tí Ahabu rí Elijah, Ahabu sì wí fún un pé, Sé iwọ ni ẹnì tí ń da Israẹli láàmú bí? Ó sì dáhùn pé, Èmi kò da Israẹli láàmú; şùgbọ́n iwọ, àti ilé baba rẹ, nítorí pé ẹ ti kọ àwọn àşẹ Oluwa sílẹ, iwọ sì ti tẹlẹ àwọn Baali. 1 Àwọn Oba 18:17, 18.

Òfin Orilẹ̀-èdè nàà fi idí múlẹ̀ pé iwọ méjèjè ti Ijọba Olóminira àti ti Pírótésítànti yóò máa yà sọtò kúrò lódò ara wọn ní gbogbo igbà. Şùgbọ́n Ifihàn fi hàn pé nígbà tí Orilẹ̀-èdè Amẹ́ríkà yóò bá sòrò nígbẹ̀yìn bí dírágónì, yóò şe beẹ̀ nígbà tí àwọn ijọ tí wọn ti sọtẹ̀ sí igbàgbọ̀ ní Orilẹ̀-èdè Amẹ́ríkà bá gba àkóso, tí wọn sì darapọ̀ mọ̀ ijọba tí ó ti sọtẹ̀ sí igbàgbọ̀.

“Şùgbọ́n kí ni ‘àwòrán sí ẹranko nàà’? báwo sì ni a şe máa dá a sílẹ̀? Ẹranko oníwọ̀ méjì ni ó ń şe àwòrán nàà, ó sì jẹ̀ àwòrán sí ẹranko nàà. A tún ń pè é ní àwòrán ẹranko nàà. Nígbà nàà, kí a lè mọ̀ irú àwòrán nàà àti bí a şe máa dá a sílẹ̀, a gbọ̀dọ̀ kẹ̀kọ̀ọ̀ àwọn àbùdá ẹranko nàà fúnra rẹ̀—ijopápá.”

“Nígbà tí ijọ àkọ̀kọ̀ bèrẹ̀ sí í bàjẹ̀ nípa yíyapa kúrò nínú irọ̀rùn ihinrere àti nípa gbígba àwọn ààbọ̀ àti àşà àwọn aláìmọ̀-Ọlórùn, ó padánù Èmí àti agbára Ọlórùn; àti láti lè şàkóso ẹ̀rí-ọkàn àwọn ẹ̀niyàn, ó wá itilẹ̀yìn agbára ayé. Àbájáde rẹ̀ ni ipòpù, ijọ kan tí ó şàkóso agbára ipínlẹ̀ tí ó sì lò ó láti mú àwọn ẹ̀te tirẹ̀ şe, ní pàtàkì fún ijíyà “èrò-àìmọ̀.” Kí Orilẹ̀-Èdè Amẹ́ríkà lè dá àwòrán ẹranko nàà sílẹ̀, agbára ẹ̀sìn gbọ̀dọ̀ şàkóso ijọba aráyé tóbẹ̀ẹ̀ gégé tí ijọ nàà yóò sì tún lo olá-àşẹ̀ ipínlẹ̀ láti mú àwọn ẹ̀te tirẹ̀ şe.” The Great Controversy, 443.

Ẹliya ní Okè Kámẹ̀lì sojú işẹ̀ àwọn Millerite, a sì fi àwọn Millerite múlẹ̀ gégé bí wòlù tòótọ̀ ní iyàtọ̀ sí àwọn tí wọn şeşẹ̀ jáde kúrò lábẹ̀ agbára Ijọ Kátólíkì, şùgbọ́n tí, nípasẹ̀ ikọ̀sílẹ̀ wọn sí imólẹ̀ ángẹ̀lì àkọ̀kọ̀, yàn láti padà sí Róòmù. Nítorí nàà, iránsẹ̀ ángẹ̀lì kejì ní igbà òrúndún ọ̀dún 1844 ní àkọ̀kọ̀ irúwẹ̀ ní nínú fifi hàn pé àwọn ẹ̀sìn Pírótésítà jẹ̀ àwọn omọ̀bìnrin Bábilónì, àti pé àwọn Millerite ni iwọ Pírótésítà tòótọ̀.

Nígbà tí Ọlórùn mú Ísírẹ̀lì àtijọ̀ jáde kúrò nínú ẹ̀rú Ejibiti, tí Ó sì mú wọn kojá láàrín omi Òkun Pupa, Ó bèrẹ̀ ilàna idánwò tí ń lọ ní ipele-ipele, èyí tí ó bèrẹ̀ pẹ̀lú idánwò mànà ọ̀run.

“Lóri wa ni imólẹ̀ tí ó ti kó jọ láti àwọn igbà àtijọ̀ ń tàn. A ti pa itàn igbàgbẹ̀ Israeli mọ̀ fún imúlọ̀kànlẹ̀ wa. Ní ayé yìi Ọlórùn ti na ọwọ̀ Rẹ̀ láti kó àwọn ẹ̀niyàn kan jọ sọ̀dọ̀ ara Rẹ̀ láti inú gbogbo orilẹ̀-èdè, ẹ̀bí, àti ahọ̀n. Nínú işisè ibòwòlẹ̀ nàà Ó ti şisè fún ogún Rẹ̀, gégé bí Ó ti şisè fún àwọn omọ̀ Israeli nígbà tí Ó ń darí wọn jáde kúrò ní Ejibiti. Nínú idálẹ̀kùn ńlá ti ọ̀dún 1844 a dán igbàgbọ̀ àwọn ẹ̀niyàn Rẹ̀ wò, gégé bí a ti dán ti àwọn Heberu wò lẹ̀bàà Òkun Pupa.” Testimonies, volume 8, 115, 116.

Ìbànújẹ̀ ọjó 22 Oşù Kẹwàá, 1844, mú kí a lóye nípa ibi mímọ̀ ti ọ̀run, èyí tí ó sì gbé idánwò ọjó Ísinmi kalẹ̀ nígbà nàà gan-an gégé bí idánwò mànà şe di àkọ̀kọ̀ nínú àtòjọ̀ idánwò mẹwàá fún Ísírẹ̀lì igbàani.

“Ní ọ̀dún 1847, nígbà tí àwọn arákùnrin ti péjọ̀ ní ọjó Ísinmi ní Topsham, Maine, Olúwa fi iran wònyí hàn mí.”

“A ní ẹ̀mí àdúrà tí ó yàtò. Bí a sì şe ń gbàdúrà, Èmí Mímọ̀ sọkalẹ̀ sórí wa. A kún fún ayọ̀ gidigidi. Láìpẹ̀, mo padánù imọ̀ sí ohun ayé, a sì fi mí bọ̀ sínú iran ọ̀go Ọlórùn. Mo rí ángẹ̀lì kan tí ń fò tọ̀ mí wá ní kánkán. Ní kíákíá, ó gbé mi kúrò lóri ayé lọ sí Ilú Mímọ̀. Nínú ilú nàà

mo rí ténpìlì kan, èyí tí mo wò. Mo kojá nípasẹ̀ ilẹ̀kùn kan kí n tó dé sí aṣo ikélé àkókó. A gbé aṣo ikélé yìí sòkè, mo sì wò inú ibi mímọ̀. Níbẹ̀ ni mo ti rí pẹ̀pẹ̀ tùràrí, ọ̀pá àtùpà tí ó ní fitílà méje, àti tábilì tí búrẹ̀dì ifihàn wà lórí rẹ̀. Lẹ́yìn tí mo ti wo ògo ibi mímọ̀ náà, Jèsù gbé aṣo ikélé keji sòkè, mo sì wò inú ibi mímọ̀ jùlọ̀.”

“Nínú ibi mímọ̀ jùlọ̀ ni mo rí àpótí májẹmú kan; lórí rẹ̀ àti ní ègbẹ̀ rẹ̀ ni wúra mímọ̀ jùlọ̀ wà. Ní ipèyà méjèèjì àpótí náà ni kérébù ẹ̀lẹ̀wà kan wà, tí àwọn iyé rẹ̀ sì nà bo ó. Ojú wọn dojú kọ ara wọn, wọn sì n wò sísalẹ̀. Láàárín àwọn àngẹ̀lì náà ni àwo tùràrí wúra kan wà. Lókè àpótí náà, níbi tí àwọn àngẹ̀lì dúró sí, ni ògo tí ó tàn yọ gidigidi wà, tí ó dà bí itẹ̀ kan níbi tí Ọ̀lọ̀run n gbé. Jèsù dúró lẹ́gbẹ́ẹ̀ àpótí náà, bí àwọn àdúrà àwọn ẹ̀ni mímọ̀ sì tí n gòkè tọ̀ Ọ̀ wá, tùràrí inú àwo tùràrí náà á máa rú èéfin, Óun sì á fi àwọn àdúrà wọn rúbọ̀ pẹ̀lú èéfin tùràrí náà sí ọ̀dọ̀ Baba Rẹ̀. Nínú àpótí náà ni ikòkò wúra tí ó kún fún màná wà, ọ̀pá Áárónì tí ó hù, àti àwọn àpáta òkúta tí a lè pa pọ̀ bí iwé. Jèsù sì wọn, mo sì rí Àṣẹ̀ Mèwàá tí a fi ika Ọ̀lọ̀run kọ̀ sórí wọn. Mèrin wà lórí tábilì kan, mẹnà sì wà lórí ekejì. Mèrin tó wà lórí tábilì àkókó n tàn ju àwọn mẹnà yòókù lọ. Sùgbọ̀n ẹ̀kerin, àṣẹ̀ Sábáàti, tàn yọ̀ lórí gbogbo wọn; nítorí a ya Sábáàti sọtò kí a lè pa á mọ̀ ní iyàsọtò fún ọ̀lá orúkọ̀ mímọ̀ Ọ̀lọ̀run. Sábáàti mímọ̀ náà dà lójú ní ògo—àmì ògo kan sì yí i ká ní gbogbo àyíká rẹ̀. Mo rí i pé a kò kan àṣẹ̀ Sábáàti mọ̀ àgbélébùú. Bí wọn bá kan án mọ̀ àgbélébùú, àwọn àṣẹ̀ mēsàn-án yòókù náà ni; a sì ní òmìnira láti rú gbogbo wọn, gégé bí a ti lè rú ẹ̀kerin náà pẹ̀lú. Mo rí i pé Ọ̀lọ̀run kò yí Sábáàti padà, nítorí kò yí padà rará. Sùgbọ̀n pòòpù ni ó yí i padà kúrò ní ojú keje sí ojú kíiní ọ̀sẹ̀; nítorí òun ni yòò yí àkókò àti òfin padà.” Early Writings, 32.

Nígbà tí àwọn Pùròtẹ̀sítàntì jáde kúrò nínú Àwọn Ojú Òkùnkùn ní 1798, tí a sì tú èdìdì iwé Dániẹ̀lì sílẹ̀, ijọba kẹfà nínú àṣotẹ̀lẹ̀ Bíbẹ̀lì, ẹ̀ranko ilẹ̀ oníwo méjì ti Ifihàn orí ketalá, bèrẹ̀ ìrìnàjò rẹ̀ nínú itàn àṣotẹ̀lẹ̀. A dá Pùròtẹ̀sítàntì sílẹ̀ lórí àkọ̀silẹ̀ mímọ̀ tí a n pè ní Bíbẹ̀lì Mímọ̀, a sì dá Ètò Orilẹ̀-èdè Olómìnira sílẹ̀ lórí àkọ̀silẹ̀ mímọ̀ tí a n pè ní Òfin Ìpilẹ̀. Ọ̀lọ̀run ti mú ijọ Rẹ̀ tí ó wà ní aginjù jáde kúrò nínú Àwọn Ojú Òkùnkùn, sùgbọ̀n gégé bí ó ti rí pẹ̀lú Ísírẹ̀lì igbàani ní àkókò ìrìnpadà ẹ̀rú ní Ejibiti, a ti gbàgbé òfin ojú isinmi. Bí Ísírẹ̀lì ẹ̀ la Òkun Pupa kojá lójú ọ̀nà rẹ̀ sí fifúnni ní òfin ní Sínàì, bèẹ̀ ni Ísírẹ̀lì òde-òní la Òkun Atlantiki kojá lójú ọ̀nà rẹ̀ sí October 22, 1844, níbi tí a ó tún fi òfin hàn lẹ̀kansi. Olúwa sì tún n gbé àwọn ẹ̀niyàn kan dide lẹ̀kansi tí yòò jẹ̀ alábòójútó òfin Rẹ̀, alábòójútó àwọn ifihàn àṣotẹ̀lẹ̀ Rẹ̀, tí wọn yòò sì gbé àwọ̀ aṣo-iṣẹ̀ Pùròtẹ̀sítàntì. A fi àwọn àpáta méjì ti Òfin Mèwàá fún Ísírẹ̀lì igbàani gégé bí àmì iṣẹ̀ wọn láti jẹ̀ alábòójútó òfin Rẹ̀, a sì fi àwọn tábilì méjì ti Hábakùkù fún Ísírẹ̀lì òde-òní gégé bí àmì iṣẹ̀ wọn gégé bí alábòójútó Ọ̀rọ̀ àṣotẹ̀lẹ̀ Rẹ̀.

Ísírẹ̀lì igbà òde-òní ni a yàn láti gbé àwọn àtẹ̀ méjèèjì tí ó jẹ̀ méjì-méjì, bí ó ti n gbé ihinrere angẹ̀lì kẹta kalẹ̀ fún ayé, èyí tí i ẹ̀ ihinrere tí àwọn tí wọn ru aṣo-àṣẹ̀ Pùròtẹ̀sítàntì n kẹde. Pùròtẹ̀sítàntì tí ó jáde láti inú Àkókò Òkùnkùn kò pé nígbà náà, gégé bí Ísírẹ̀lì igbàani náà kò ẹ̀ pé bí wọn ti n kojá Òkun Pupa. Pùròtẹ̀sítàntì ti jẹwọ̀ òwe yìí pé, Bíbẹ̀lì àti Bíbẹ̀lì nikan, sùgbọ̀n ó ní òye tí kò pé nípa Ọ̀rọ̀ Ọ̀lọ̀run nípasẹ̀ ọ̀pọ̀ ọ̀rúndún tí wọn fi n jẹ̀ àwọn ẹ̀kọ̀ àbùkù keferi ti Róòmù Kátólíkì (àwọn ohun tí a fi rúbọ̀ sí àwọn òrìṣà). Ọ̀lọ̀run pèsè rẹ̀ pé Pùròtẹ̀sítàntì tòótó yòò sojú fún gbogbo Ọ̀rọ̀ Ọ̀lọ̀run gégé bí a ti sàpẹ̀rẹ̀ rẹ̀ nínú “òfin àti àwọn wòlù,” àwọn àtẹ̀ méjèèjì tí ó jẹ̀ méjì-méjì, tí wọn dúró fún iṣẹ̀ àwọn ẹ̀niyàn Ọ̀lọ̀run àti iwà Ọ̀lọ̀run pẹ̀lú. Iṣẹ̀ angẹ̀lì àkókó ni láti mú àwọn ẹ̀niyàn Pùròtẹ̀sítàntì tòótó jáde, tí yòò jẹ̀ olùṣọ̀ òfin Rẹ̀ àti Ọ̀rọ̀ àṣotẹ̀lẹ̀ Rẹ̀.

“Olorun ti pe ijo Re ni ojo yii, gegé bí Ó ti pe Ísírèlì àtijó, láti dúró gegé bí imólè nínú ayé. Nípasè abé gígé alágbára ti òtító, àwọn ihìn isẹ̀ angeli kíiní, kejì, àti kẹta, Ó ti yà wọn sọtò kúrò nínú àwọn ijo àti kúrò nínú ayé láti mú wọn wá sínú isúnmọ̀ mímọ̀ pẹ̀lú Ara Rẹ̀. Ó ti sọ̀ wọn di àwọn oluṣọ̀ ipamọ̀ òfin Rẹ̀, ó sì fi àwọn òtító òlá ti àsoṭelẹ̀ fún àkókò yii lé wọn lówó. Bí àwọn ọ̀rọ̀ mímọ̀ tí a fi lé Ísírèlì àtijó lówó, beẹ̀ ni àwọn wònyí jẹ̀ igbékẹ̀lé mímọ̀ kan tí a gbọ̀dọ̀ sọ̀ fún ayé. Àwọn angeli mẹ̀ta ti Ifihàn 14 dúró fún àwọn èniyàn tí wọn gba imólè àwọn ihìn isẹ̀ Olorun wolé tí wọn sì jade gegé bí aṣojú Rẹ̀ láti ké ikilò náà káàkiri gbogbo gígùn àti fifẹ̀ ilẹ̀ ayé.” Testimonies, volume 5, 455.

Íkilò tí a gbọ̀dọ̀ kéde láti ọ̀dọ̀ àwọn tí a ti dá mò gegé bí oluṣọ̀ ipamọ̀ àwọn ètò méjì ti àwọn wáláà méjì náà ni lòdì sí gbigba àmì Èsìn Kátólíki. Iforígbárí náà jẹ̀ lòdì sí ibáṣepọ̀ àilòfin Ahabu àti Jéсібẹ̀lì, a sì fi Èlìjà ṣàpẹ̀rẹ̀ rẹ̀ lórí Òkè Kámẹ̀lì. Ifífún àwọn wáláà òkúta méjì ní Òkè Sínáà jẹ̀ àpẹ̀rẹ̀ ifífún àwọn wáláà aṣo méjì ti Háábákúkù nínú itàn ọ̀dún 1842 sí 1849. Àwọn wáláà méjì ti Háábákúkù jẹ̀ àmì ibáṣepọ̀ májẹ̀mú láàárín Olorun àti àwọn èniyàn Pùrótésítàntì Rẹ̀. Láti kọ̀ àwọn wáláà wònyí silẹ̀ yóò dàbí bí Ísírèlì àtijó ẹ̀ kọ̀ òfin Olorun silẹ̀.

Àwọn ọ̀mọ-èyìn Miller wọ̀ Ibi Mímọ̀ Jùlọ̀, wọn sì gba imólè ojò Ìsinmi; sùgbón ilànà idánwò náà kò tii parí. Ní àkókò kan náà ni iwo Republikaniṣimu ñ tẹ̀ síwájú nípasè itàn kan náà gan-an. Àti pé àwọn iwo méjèjì yóò dé ibi àmì pàtàkì kan nínú Irinàjò wọn pọ̀ ní ọ̀dún 1863.

Ihìnre Èlìjà ti Miller mú ilànà iwènùmọ̀ tí ñ tẹ̀síwájú wá, pẹ̀lú ètè tí a pinnu láti fi gbé iwo Pùrótésítàntì kalẹ̀, àti nínú itàn kan náà gan-an iwo Rípùblikà náà kópa nínú ilànà idàgbàsókè ọ̀ṣẹ̀lú tí ñ tẹ̀síwájú. Iwo méjèjì wà lórí ẹ̀ranko ayé kan náà, nítorí náà wọn gbọ̀dọ̀ rìn ní isọkan pẹ̀lú ara wọn jálẹ̀ gbogbo itàn ẹ̀ranko ayé náà.

Àbùdá àsoṭelẹ̀ àkókò tí iwo Olóminira ti ẹ̀ranko ilẹ̀ náà ni isẹ̀ fifi Orilẹ̀-èdè Òfin náà sínú isisẹ̀ ní 1789 nípa ọ̀rọ̀. Ní 1798, (àkókò ọ̀pin nígbà tí a sí iwé Dániẹ̀lì silẹ̀), ẹ̀ranko ilẹ̀ náà yóò sọ̀rọ̀ fún igbà àkókò gegé bí ijọba kẹfà nínú àsoṭelẹ̀ Bíbẹ̀lì. Ọ̀dún 1798 ni ibèrẹ̀ Orilẹ̀-Èdè Amẹ̀ríkà gegé bí ijọba kẹfà nínú àsoṭelẹ̀ Bíbẹ̀lì, àti pé ọ̀rọ̀ tí a sọ̀ ní ibèrẹ̀ itàn ẹ̀ranko ilẹ̀ náà ní 1798 yóò jẹ̀ àpẹ̀rẹ̀ ti igbà ikeyin tí ijọba kẹfà yóò sọ̀rọ̀, àti pé àkókò náà ni a ṣàpẹ̀rẹ̀ rẹ̀ gegé bí ohùn ejò òlá náà. Nígbà tí a bá ronú lórí àwọn òfin tí iwo Olóminira gbé kalẹ̀ ní Orilẹ̀-Èdè Amẹ̀ríkà ní 1798, a yẹ̀ kí a retí láti rí àpẹ̀rẹ̀ àwọn òfin tí a ọ̀ò gbé kalẹ̀ pẹ̀lú òfin Ojọ̀-Ìsinmi nígbà tí Orilẹ̀-Èdè Amẹ̀ríkà bá sọ̀rọ̀ bí ejò òlá. Bí a ẹ̀ ñ wo àwọn òfin mẹ̀rin wònyí, béèrẹ̀ lókàn ara rẹ̀ bóyá àwọn òfin mẹ̀rin tí a gbé kalẹ̀ ní 1798 ní ààmì àsoṭelẹ̀ ti Áfà àti Òmégà?

Ní ọ̀dún 1798, Orilẹ̀-èdè Amẹ̀ríkà ẹ̀ ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ òfin pàtàkì tí a mò sí Alien and Sedition Acts. Àwọn òfin wònyí jẹ̀ àkójopọ̀ òfin mẹ̀rin tí Ilé Aṣòfin tí egbé Federalist ñ darí fowó sí, tí Ààrẹ̀ John Adams sì fowó sí gegé bí òfin, ẹ̀ni tí ó jẹ̀ Ààrẹ̀ kejì ti Orilẹ̀-èdè Amẹ̀ríkà àti Igbakeji Ààrẹ̀ tẹ̀lẹ̀ fún George Washington.

Ofin Igbékalẹ̀ Ọ̀mọ̀-ilẹ̀: Ofin yii fa àkókò igbékalẹ̀ tí a béèrẹ̀ fún àwọn aṣíkiri kí wọn tó lè di ọ̀mọ̀-ilẹ̀ orilẹ̀-èdè Amẹ̀ríkà láti ọ̀dún márùn-ún sí ọ̀dún mẹ̀rinlá. Àfojúsùn rẹ̀ ní pàtàkì ni láti dín agbára ipa àwọn aṣíkiri tuntun kù, àwọn tí wọn sáà maa ñ fara mó egbé ọ̀ṣẹ̀lú alatako, Democratic-Republicans.

Ofin Àwọn Ọrẹ̀ Àjẹ̀jì: Ofin yìí fún ààrẹ̀ ní àṣẹ̀ láti lé àwọn tí kí í ṣe ọmọ orílẹ̀-èdè kúrò ní ilẹ̀ nàà bí a bá ka wọn sí ewu fún ààbò Orílẹ̀-Èdè Amẹ́ríkà ní àkókò àlàáfíà. Ó jẹ́ kí ààrẹ̀ lè fi àwọn tí kí í ṣe ọmọ orílẹ̀-èdè sí àhámọ̀, kí ó sì lé ẹnikẹni nínú wọn kúrò ní ilẹ̀ nàà tí ó bá kà sí ẹni eléwu.

Ofin Àwọn Ọtá Àjẹ̀jì: Ofin yìí pèsè fún mí mú, ìdènà, àti ikó lọ kúrò ní orílẹ̀-èdè àwọn ọmọ orílẹ̀-èdè láti àwọn ilẹ̀ tí wọn wà ní ogun pẹ̀lú Orílẹ̀-Èdè Amẹ́ríkà. A gbé e kalẹ̀ gégé bí ìṣọra ní àkókò ipò afẹ́fẹ́ tó le gan-an ní iparí ọdún 1790s.

Òfin Ìṣòtẹ̀ yìí ni ó jẹ́ èyí tí ó fa àrìyànjiyàn jùlọ̀ nínú àwọn Alien and Sedition Acts. Ó sọ ọ̀ di èsùn ọ̀daràn láti tẹ̀ “àwọn ikòwé èké, tí ó kún fún ẹ̀gàn, tí ó sì ní ikà” jáde sí ijọba tàbí àwọn ọ̀sìṣẹ̀ rẹ̀, pẹ̀lú èrò láti bà wọn jẹ́ ní orúkọ̀ tàbí láti mú kí a kà wọn sí ẹni àbùkù. Àwọn aláriwísí rí èyí gégé bí ikolù tààrà sí òmìnira ọ̀rọ̀ ẹnu àti ti ilé-ìṣẹ̀ iròyìn.

Àwọn Ọfin nípa Àlejò àti Ìṣòtẹ̀ jẹ́ ohun tí ó mú àrìyànjiyàn púpọ̀ wá, wọn sì fa àtakò nílá láti ọ̀dò àwọn Democratic-Republicans, tí wọn gbà pé àwọn ọ̀fin wònyí rú àwọn ẹ̀tọ̀ ipilẹ̀ṣẹ̀ tí Ọfin Orílẹ̀-èdè fi múlẹ̀, tí wọn sì dojú kọ ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú tiwọn. Wọn jiyàn pé àwọn ọ̀fin nàà jẹ́ ifòràn sí Àtúnṣe Kííní, èyí tí ó dáàbò bo òmìnira ọ̀rọ̀ àti ti iròyìn. Ní ikeyin, àwọn ọ̀fin wònyí kó ipa kan nínú idibò ọ̀dún 1800, nígbà tí Thomas Jefferson àti àwọn Democratic-Republicans gba ipò ààrẹ̀ àti Congress, èyí sì yorí sí fifagilé Ọfin Ìṣòtẹ̀.

Ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú Democratic-Republican gbà pé àwọn ọ̀fin wònyí rú àwọn ẹ̀tọ̀ ipilẹ̀ tí Ọfin Orílẹ̀-èdè gbé kalẹ̀, wọn sì tún gbà pé àwọn ọ̀fin nàà n dojú kọ ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú alatakò. Kò ṣe pàtàkì pé a fagilé àwọn ọ̀fin wònyí tàbí pé wọn pari àkókò wọn nígbà tí ó yá, Alfa àti Omega n sàfihàn ọ̀pin pẹ̀lú ibèrẹ̀. Nínú itàn níbi tí a ti dá àwọn ọ̀fin wònyí sílẹ̀ tàbí tí wọn “sòrò” wọn di ọ̀fin, ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú Federalist ni ẹgbé kan tí a n pè ní Democrat-Republicans tako. Ìdàgbàsókè ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú Democrat-Republican yìí ní ipèyà n mú ifarahàn ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú Republican wá. Ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú kan tí a kó jọ ní pàtàkì lóri iduró àtakò sí ẹrú.

Àwọn onítàn mọ̀ọkànlá fi ọ̀dún 1863 hàn gégé bí àárín gangan ogun abélé nàà, ogun kan tí a dá lóri ọ̀ràn ẹrú. Ọ̀dún 1863 tún jẹ́ àmì-ọ̀nà fún àwọn olùgbé àsíá ilànà tuntun ti iwo Pùròtẹ̀sítànti, àwọn tí wọn sì kọ àkókò àṣòtẹ̀lẹ̀ àkókò tí àwọn àngẹ̀lì fi fún Miller nígbà nàà (àṣòtẹ̀lẹ̀ “ìgbà méje” láti inú Lefitíkù ogún-ún-ikefà). Sẹ́ ó lè jẹ́ ìṣẹ̀lẹ̀ lasán pé àṣòtẹ̀lẹ̀ ìgbà méje nàà ṣẹ̀ṣẹ̀ dá lóri àwọn ọ̀fin ẹrú tí a gbé kalẹ̀ nínú orí tí ó sáájú nínú Lefitíkù? “Ègún” tí “ìgbà méje” nàà tọka sí ni ilé rí nàà pé bí a bá sàìgboràn sí àwọn ọ̀fin májẹmú inú orí kẹ̀ẹ̀dógún, nígbà nàà Ísírẹ̀lì yóò pari itàn rẹ̀ nípa ipadà sí inú ẹrú tí a ti mú un jáde kúrò nínú rẹ̀ nígbà tí ó bèrẹ̀ ìrìnàjò rẹ̀ ní Ọkun Pupa.

Láti ọ̀dún 1798 sí 1863 ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú tí ó jẹ́ ẹgbé Democratic–Republican gba inú ọ̀wọ̀ àtúnwẹ̀numọ̀ tàbí imítìtì kan léyìn òmíràn. Láti ọ̀dún 1798 lọ, àti ní pàtàkì láti ojọ̀ kẹwáá osù Kejo, 1840 lọ títí dé 1863, ìṣipò Millerite gba inú ọ̀wọ̀ àtúnwẹ̀numọ̀ àti imítìtì kan léyìn òmíràn.

Ẹgbé Ọ̀ṣẹ̀lú Democratic-Republican, tí ó jẹ́ ọ̀kan nínú àwọn ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú àkókò ní Orílẹ̀-Èdè Amẹ́ríkà, kò yí padà ní tààrà sí Ẹgbé Ọ̀ṣẹ̀lú Republican ọ̀de òní gégé bí ó ti wà lóníí. Kàkà bèè, ó la ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ iyípadà àti ipinya kojá ní ìgbà pípẹ̀, tí ó sì yorí ní ikeyin sí idásilẹ̀ ọ̀pọ̀ ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú ọ̀tọ̀tọ̀ kí Ẹgbé Ọ̀ṣẹ̀lú Republican tó farahàn.

Egbé Òṣèlú Democratic-Republican, tí a sáà maa n so mó Thomas Jefferson àti James Madison, ni a dá sílẹ̀ ní ikeyìn ọ̀rúndún kejìdínlógún gégé bí idáhùn sí Egbé Federalist. Àwọn Democratic-Republicans fẹ̀ràn ìtumọ̀ tó muna fún Òfin Orílẹ̀-Èdè, ẹ̀tọ̀ àwọn ipínlẹ̀, àti ànfààní iṣẹ́-ogbin.

Síbẹ̀, nígbà tí a dé àwọn ọ̀dún 1820s, Egbé Democratic-Republican bèrẹ̀ sí í ya ní ilà agbègbè àti ti ìmọ̀ràn ọ̀ṣẹ̀lú. Ipín pàtàkì jù lọ̀ ṣẹ̀lẹ̀ ní àkókò Era of Good Feelings (1817–1825), nígbà tí àìní àtakò alágbára wà sí ipò ààrẹ̀ James Monroe. Àkókò idákéjẹ̀ ọ̀ṣẹ̀lú yíi ṣẹ̀rànwọ̀ sí irẹ̀wẹ̀sì Egbé Democratic-Republican. Ní ikeyìn, egbé náà pín sí ọ̀pọ̀ ẹ̀ka, ó sì yí padà sí àwọn egbé ọ̀ṣẹ̀lú wọ̀nyí:

Egbé Dẹ̀mókíràtì: Àwọn ọ̀mọ̀lẹ̀yìn Andrew Jackson, ẹ̀ni tí ó di ààrẹ̀ keje ní ọ̀dún 1829, dá Egbé Dẹ̀mókíràtì sílẹ̀. Àwọn Dẹ̀mókíràtì ti ẹ̀yà Jackson ṣe atilẹ̀yìn fún ẹ̀ka iṣàkóso aláṣe tó lágbára, ifàgbòòrò sí iwọ̀-oòrùn, àti itẹ̀sílẹ̀wájú ẹ̀tọ̀ idibò tó gbooro síi fún àwọn akọ funfun.

Egbé Òṣèlú Olóminira Orílẹ̀-èdè: Egbé yíi di de gégé bí idáhùn sí iṣàkóso Ààrẹ̀ Andrew Jackson, ó sì yá padà darapọ̀ mó àwọn ipín egbé miiran tí wọn tako Jackson láti di Egbé Whig. Ní gbogbogbòò, àwọn National Republicans maa n fi itilẹ̀yìn púpọ̀ hàn fún iṣẹ̀lẹ̀ àpapọ̀ alágbára àti fún idàgbàsókè ètò-ọ̀rọ̀ ajé.

Egbé Òṣèlú Aláifẹ̀ Masonic: Èyí jẹ̀ egbé ọ̀ṣẹ̀lú kan tí kò pé sípò, tí ó farahàn ní ọ̀dún mewaá 1820s, ní pàtàkì gégé bí idáhùn sí àwọn àniyàn nípa ipa egbé ará Masonic aṣírí. Ó gba diẹ̀ lára àwọn tí ó ti jẹ̀ ọ̀mọ̀ egbé Democratic-Republicans tẹ̀lẹ̀.

Egbé Whig: A dá a sílẹ̀ ní àwọn ọ̀dún 1830s, àwọn Whig sì ní àwọn ọ̀mọ̀ egbé tí wọn jẹ̀ National Republicans tẹ̀lẹ̀, Anti-Masons, àti àwọn egbé miiran tí n tako iṣẹ̀lẹ̀. A mó wọn nípa itakò wọn sí àwọn ilàna Jacksonian, itilẹ̀yìn wọn fún iṣẹ̀lẹ̀ àpapọ̀ tó lágbára, àti iṣẹ̀lẹ̀ idàgbàsókè ilẹ̀-iṣẹ̀ àti ètò ọ̀rọ̀ ajé.

A dá Egbé Òṣèlú Republikani ọ̀de-òní sílẹ̀ ní ọ̀dún mewaádógún [1850s] gégé bí idáhùn tààrà sí ifòkànbalẹ̀ agbègbè sí agbègbè tí n pọ̀ sí i lóri ọ̀ràn ẹ̀rú. Ó fa àwọn Whig tẹ̀lẹ̀ rí, àwọn Democrat tí wọn lòdì sí ẹ̀rú, àwọn Free Soilers, àti àwọn miiran tí wọn tako itànkálẹ̀ ẹ̀rú sí àwọn ilẹ̀ tuntun. Olùdíje ààrẹ̀ Republikani àkókó, John C. Fremont, dije nínú idibò ọ̀dún 1856, àti olùdíje àkókó tí egbé náà tí ó ṣàṣeyọ̀rí, Abraham Lincoln, ni a dibò yàn ní ọ̀dún 1860. Nítorí náà, Egbé Republikani yò jáde lóṣò kúrò nínú itẹ̀sílẹ̀wájú Democratic-Republican, ó sì ní ipa-ònà tirẹ̀ tí ó yàtò nínú itàn ọ̀ṣẹ̀lú Amẹ̀ríkà.

Ní ọ̀dún 1860, egbé Òṣèlú Republikani yan ààrẹ̀ àkókó rẹ̀. A dá a lóri àjọṣepọ̀ àwọn egbé ọ̀ṣẹ̀lú tí wọn tako ẹ̀rú. Ní ọ̀dún 1863, Ikéde Òminira Àwọn Ẹ̀rú “so” ẹ̀rú di asán kúrò ní iwàláàyè. Ní ọ̀dún 1863, iwo Republikani náà, èyí tí egbé Òṣèlú Republikani n sojú fún nígbà náà, “so” ẹ̀rú di asán kúrò ní iwàláàyè, nígbà tí iwo Pùròtẹ̀sítàntì dáwọ̀ jìjẹ̀ iṣipopada dúró, tí ó sì di iṣẹ̀lẹ̀ Seventh-day Adventist. Iṣipopada àwọn Millerite parí ní òfin àti ní ọ̀nà iṣẹ̀múṣẹ̀ ní oṣù Karùn-ún ọ̀dún 1863, àti ní ọ̀dún náà ni a kọ̀ ibúra Mose sílẹ̀, àṣotẹ̀lẹ̀ nípa ẹ̀rú. Ẹ̀ni tí ó bá ní etí, jẹ̀ kí ó gbó.

Ní àkókò yíi, ó lè jẹ̀ ohun tó ní ìmọ̀lára láti pèsè àkótán kékeré kan nípa “ibúra Mose” gégé bí wòlì Dániẹ̀lì ṣe pè é.

Beè ni, gbogbo Ísírèlì ti rú òfin rẹ kojá, àní nípa yíyapa kúrò, kí wọn má bàa gbó ohùn rẹ; nítorí nàà, a ti da ègún nàà sórí wa, àti ìbúra tí a kọ sínú òfin Mósè iránsẹ Ọlórún, nítorí pé a ti sẹ sí i. Danieli 9:11.

William Miller, èni tí Gabrieli àti àwọn àngèlì mǐràn n tósónà fún bí ó sẹ n kẹkọọ Ọrò Ọlórún, ni a kókò dari sí “àkókò méje” ti Lefitiku ogún-ún àti mǐfà. Èrì Miller ni pé nínú ikẹkọọ rẹ nípa Bíbèlì, ó bèrè nínú ìwé Jénésìsì, nítorí nàà ó hàn gbangba pé ó dé Lefitiku pèlú kí ó tó dé ọdún egbèrún méjì ó lé ọdúnrun ti Dánièlì orí kejo esẹ kẹrinlá. Bíbèlì nikan àti itòkasí Cruden ni ó lò pátápátá.

Kónkọdànsì Cruden kò ní àwọn itòkasí kankan sí àwọn ọrò Héberù tàbí Gíríikì tí a túmò lẹyìn nàà sí Gèèsì inú Bíbèlì King James. Miller ka “àyíká ọrò” esẹ tí ó n kẹkọọ gégé bí itósónà fún òye rẹ nípa ọrò kan tàbí esẹ Ìwé Mímọ kan. Nígbà tí ó dé sí òye rẹ nípa “àwọn àkókò méje,” ó rorùn gidigidi láti rí i pé àyíká ọrò fún “àwọn àkókò méje” inú orí kẹrindínlógbòn ti Lefitiku ni orí karundínlógbòn.

Orí kọkànlélogún sàlàyé isinmi ilẹ nàà, Jùbìlì àti àwọn òfin irú. Àwọn òfin inú orí kọkànlélogún jẹ apa kan nínú “òfin Mósè, iránsẹ Ọlórún” tí ó n mú ìbùkún wá bí a bá gbọràn sí i, àti “èébú” bí a kò bá gbọràn sí i. Nínú orí kẹrindínlógbòn, èébú “àkókò méje” dọgba pèlú egbèrún méjì àti ogórún-ún márùn-ún ọdún méjìdínlógún, a sì gbé e kalẹ nínú àyíká tí ó sẹ kedere ti àwọn òfin nípa isinmi ilẹ nàà àti àwọn ilàna irú. Nínú orí kẹrindínlógbòn, a pè ijyà nàà ní “ijà májè mú mi.”

Nígbà nàà, èmi pèlú yòò rìn lòdì sí yín, èmi yòò sì tún jẹ yín ní iyà ní igbà méje nítorí esẹ yín. Èmi yòò sì mú idà wá sórí yín, tí yòò gbèsan ijà májè mú mi: nígbà tí a bá sì kó yín jọ sínú àwọn ilú yín, èmi yòò rán àjàkálẹ-àrùn sí àárín yín; a ó sì fi yín lé lówó ọtá. Lefitiku 26:24, 25.

Nínú àyíká ọrò nàà, “májè mú” tí Ọlórún ní “ijà” lé lórí yòò jẹ májè mú tí a ti mẹnù kàn tẹlẹ nínú orí kẹèédógún. A n pe ijyà igbà méje nàà ní “ijà” “májè mú” Ọlórún, àti “èébú” tí a so mó ọn ni pé a ó “fi Israeli lé ọwó” àwọn ọtá wọn; àti nígbà tí wọn bá ti wà ní ilẹ àwọn ọtá nàà, (gégé bí Dánièlì se rí,) Israeli yòò di erú àwọn ọtá wọn.

Nígbà tí Mósè kọ Lefitìkù orí kẹrindínlógbòn, Ísírèlì igbàani sẹsẹ ni a ti gbà wọn sílẹ kúrò nínú erú ilẹ Íjibìtì, àti àwọn ilàna erú tí a sàpẹrẹ wọn nínú orí kẹèédógún yòò mú ìbùkún tàbí ègún wá. Ísírèlì igbàani kò sẹ àwọn òfin Jùbìlì rará, àti ní ikẹyìn, àwọn ijọba àríwá àti gúúsù ni a tóká fún “ìgbà méje” gégé bí imúşẹ ohun tí Dánièlì pè ní “ègún Mósè.”

Ìbàşepọ májè mú láàárín Ọlórún àti Ísírèlì, èyí tí ó bèrè pèlú inşè wọn ní Íjibìtì, parí pèlú inşè wọn sí Ásírià àti Bábílónì. “Àkókò méje” tí ó lòdì sí ijọba àríwá parí ní ọdún 1798, àti “àkókò méje” tí ó lòdì sí ijọba gúúsù parí ní ọdún 1844. Ibùdò ìbèrè fún àwọn àkókò méjèjèjì yí ni a tóká sí nínú Isaiah orí keje pèlú àsoṭelẹ ọdún márundínlógóta tí Isaiah kéde fún Ahasi ọba Júda ní ọdún 742 sáájú Kristi.

Nítorí orí Sírià ni Damásìkù, orí Damásìkù sì ni Résìnì; ní ọdún mērindínlógóta sí márùn-ún, a ó sì fọ Éfúrémù tán, kí ó má bàa jẹ ènìyàn mó. Orí Éfúrémù sì ni Samárià, orí Samárià sì ni omọ Rémálià. Bí èyin kò bá gbàgbó, dájúdájú a kì yòò mú yín dúró şinşin. Isaiah 7:8, 9.

Aisaya ti sòrò rẹ̀ di mímò pé “láàárín” ọ̀dún m̀árùndínlógòrín láti àkókò tí a ti sọ̀ à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà jáde ní 742 BC, ijọba àrìwá yòò fọ̀. Ọ̀dún m̀ọ̀kàndínlógún lẹ̀yìn nàà ní 723 BC, a mú ijọba àrìwá tí Ísírẹ̀lì lọ sí ìgbẹ̀kùn nípàsẹ̀ ọ̀ba Àsíríà, àti ọ̀dún m̀erindínláàádọ̀ta lẹ̀yìn nàà, ọ̀ba Bábílónì mú ijọba gúúsù tí Júdá lọ sí ìgbẹ̀kùn ní 677 BC. À̀sòtẹ̀lẹ̀ ọ̀dún m̀árùndínlógòrín nàà mú à̀wọ̀n à̀mì-ọ̀nà ìtàn m̀éfà jáde. Èyí àkókò ní 742 BC nígbà tí a ti sọ̀ ìkilò nàà jáde. Ọ̀dún m̀ọ̀kàndínlógún lẹ̀yìn nàà ní 723 BC, a mú ijọba àrìwá lọ sí ìgbẹ̀kùn nípàsẹ̀ à̀wọ̀n ará Àsíríà. Ọ̀dún m̀erindínláàádọ̀ta lẹ̀yìn nàà ní 677 BC, a mú ijọba gúúsù lọ sí ìgbẹ̀kùn nípàsẹ̀ à̀wọ̀n ará Bábílónì. Nígbà nàà ni àkókò egbèrún méjì lé ọ̀dún m̀árùnlélógún àti ogún tí ó bèrẹ̀ ní 723 BC parí ní 1798. Nígbà nàà sì ni ní 1844 egbèrún méjì lé ọ̀dún m̀árùnlélógún àti ogún tí ó bèrẹ̀ ní 677 BC parí. Láti 1844, à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà gùn síwájú fún ọ̀dún m̀ọ̀kàndínlógún dé 1863 kí ó lè parí gbogbo àkópò à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà, nítorí nígbà tí Áfà àti Òmégà samisi ọ̀dún m̀ọ̀kàndínlógún láti bèrẹ̀ àkópò à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà, ó gbọ̀dò sí í jẹ̀ pé ọ̀dún m̀ọ̀kàndínlógún wà láti dé ọ̀pin rẹ̀.

A gba Ísírẹ̀lì àtíjọ̀ là kùrò nínú erú Íjíbítì, àti nípàsẹ̀ àìgbọ̀ràn ni a tún mú ijọba àrìwá àti ti gúúsù padà sínú erú. À̀wọ̀n à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà n kọ̀já láti inú ìtàn à̀sòtẹ̀lẹ̀ ti Ísírẹ̀lì gidì àtíjọ̀ sí Ísírẹ̀lì ti ẹ̀mí ọ̀de ọ̀nì, àti nípa bẹ̀, kókò-ọ̀ràn gbogbo à̀wọ̀n à̀mì-ọ̀nà à̀sòtẹ̀lẹ̀ ni erú.

À̀sòtẹ̀lẹ̀ inú Isaiah méje ni Isaiah fi hàn fún ọ̀ba búburú Ahazi ní ọ̀dún 742 S.K., nígbà tí a n tọ̀ka sí ogun abẹ̀lé kan tí ó n bọ̀ láàárín àrìwá àti gúúsù. Ijọba gúúsù ti Ahazi ni ilẹ̀ ológo gidì-gangan ti Ísírẹ̀lì àtíjọ̀. Ní ọ̀dún 1798, ilẹ̀ ológo ti ẹ̀mí nínú à̀sòtẹ̀lẹ̀ Bíbẹ̀lì bèrẹ̀ sí í ọ̀kọ̀so gẹ̀gẹ̀ bí ijọba kẹfà nínú à̀sòtẹ̀lẹ̀ Bíbẹ̀lì. Nígbà tí àkókò méje sí ilẹ̀ ológo gidì-gangan parí ní 1844, nígbà nàà sì ni, gẹ̀gẹ̀ bí ó ti rí nínú ìtàn ọ̀ba Ahazi, ogun abẹ̀lé kan n bọ̀. Ní ọ̀dún 1844, irúkèrúdo à̀wọ̀n egbé ọ̀sẹ̀lú tí n yapa sílẹ̀ tí wọ̀n sì n dá àjọ̀sẹ̀pọ̀ sílẹ̀ ti fẹ̀rẹ̀ túbọ̀ balẹ̀ pátápátá sínú egbé méjì ti ìmọ̀ye ọ̀sẹ̀lú. Ní ti ọ̀ràn erú, à̀wọ̀n Democrat jẹ̀ ti ifẹ̀hàn erú, à̀wọ̀n Republican sì jẹ̀ ti ìkọ̀là sí erú. Láti 1798 títi dé ibèrẹ̀ ogun abẹ̀lé ní 1860, ilànà idàgbàsókè egbé méjì ti à̀wọ̀n egbé ọ̀sẹ̀lú ti ti wà sí ipinnu.

Ahasi dúró fún ilẹ̀ ológo gẹ̀gẹ̀ bí ọ̀títọ̀ gangan, nítorí nàà ó sì jẹ̀ àpẹ̀júwe ilẹ̀ ológo ti ẹ̀mí. Itàn Ahasi jẹ̀ àpẹ̀júwe ìtàn à̀sòtẹ̀lẹ̀ níbi tí a ti kẹ̀de à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà ní ọ̀dún 742 BC, nítorí nàà ó sì jẹ̀ àpẹ̀júwe ìtàn nàà níbi tí à̀sòtẹ̀lẹ̀ nàà ti parí. Nínú ìtàn ibèrẹ̀, ijọba àrìwá tí ó ní à̀wọ̀n ẹ̀yà m̀ewàá nínú ti yapa kùrò lódò à̀wọ̀n ẹ̀yà méjì yòókù gẹ̀gẹ̀ bí ifarahàn itakò sí ijọba tí Olórùn ti fi idásílẹ̀ múlẹ̀ ti à̀wọ̀n ẹ̀yà méjì gúúsù nàà. À̀wọ̀n ẹ̀yà m̀ewàá àrìwá nàà ti dá àjọ̀sẹ̀pọ̀ kan pọ̀ pẹ̀lú Siria, èyí tí ó jẹ̀ àpẹ̀júwe ifẹ̀sọkan láàárín àjọ̀sẹ̀pọ̀ gúúsù nàà àti agbára kan tí a fi Siria ọ̀fihàn nípa à̀mì.

Àkótán kúkúró yìí n fi hàn pé “àkókò méje” tí ó wà nínú Lefitíkù ogúnlélógún jẹ̀ ilé rí m̀ájẹ̀mú tí ó gbékalẹ̀ bóyá ibùkún fún ìgbọ̀ràn tàbí “èébú” irùsókè fún àìgbọ̀ràn. Ijọba àrìwá àti ti gúúsù bèrẹ̀ pọ̀ gẹ̀gẹ̀ bí orílẹ̀-èdè kan tí a gbà jáde kùrò nínú irùsókè, sùgbọ̀n ní iparí ọ̀kọ̀ọ̀kan wọ̀n, a tún fi wọ̀n lé e padà sínú irùsókè.

Ọ̀dún m̀árùndínlógóta nàà ní ọ̀pin à̀wọ̀n à̀sòtẹ̀lẹ̀ isinrú wọ̀nyí parí pẹ̀lú Ísírẹ̀lì ti ẹ̀mí ní ilẹ̀ ológo ti ẹ̀mí, ní àárín gbùngbùn gidì ti ogun abẹ̀lé kan láàárín àrìwá sí gúúsù. À̀wọ̀n alátakò nínú ogun abẹ̀lé nàà jẹ̀ ijọba kan tí ó dá àjọ̀sẹ̀pọ̀ sílẹ̀, tí ó sì ya ara rẹ̀ kùrò lódò ijọba tí Olórùn fi idásílẹ̀ múlẹ̀, tí ó wà ní inú ijọba tí ó dojú kọ̀ ọ̀.

Láti ọ̀dún 1798 lọ títi dé ogun abẹ̀lé, a mú iwo ti Ijọba Olómìnira kọ̀já nípàsẹ̀ ilànà kan tí ó mú kí a bí egbé méjì ti à̀wọ̀n alátakò ọ̀sẹ̀lú, tí n ọ̀jú fún apá méjì ti ọ̀ràn erú. À̀wọ̀n alátakò tí ó faramó erú,

tí wọn sì n wá láti tèsíwájú pèlú ìṣe ẹrú, pàdánù ijà náà.

Láti ọdún 1798 lọ tí tí dé ogun abẹ́lé, wọn mú ìwo Pùròtèsítàní kojá nípasẹ̀ ilàna kan tí ó mú kí ẹgbé méjì àwọn alátaḱò ẹ̀sìn jáde, tí wọn sojú fún ojú méjì ìṣòro ẹrú. Àwọn alátaḱò tó fara mó ẹrú, tí wọn n wá láti máa tèsíwájú nínú òye àkókò ti àṣotẹ̀lẹ̀ nípa ẹrú, ẹ̀gun ogun náà kó.

Ní ọdún 1863, ìwo isàkóso Olómìnira ẹ̀ṣeṣeṣe nínú pípa ìṣe ẹrú kúrò.

Ní ọdún 1863 ni ìwo ijọ Pùròtèsítàntì ẹ̀ṣeṣeṣe nínú kíkò ìṣotẹ̀lẹ̀ ẹrú sílẹ̀.

Nípa ẹ̀ṣe ẹ̀ṣe ni wọn kọ ẹ̀ṣe Miller, Èlìjà fún àkókò rẹ̀. Nípa ẹ̀ṣe ẹ̀ṣe pèlú ni wọn tún kọ “ìbúra Mósè,” òkúta ipilẹ̀ fún àkókò wọn. Nígbà náà ni a kọ Mósè àti Èlìjà, kí wọn lè padà wá ní September 11, 2001.

Alfa àti Omega, onímọ̀-èdè àgbàyanu náà fi àfowọ̀kọ Ọlórùn tirẹ̀ sílẹ̀ káàkiri ìṣotẹ̀lẹ̀ àkókò ti “ìbúra Mose” tí Ọ̀n tìkára rẹ̀ kéde gégé bí Palmoni, Alákànsí Àgbàyanu náà. Bí ẹ̀yin kò bá gbàgbó, dájúdájú a kì yòò fi yín múlẹ̀.